

7.11.2012

Dnro 4181/4/11

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

PANKKITILIOTTEEN ESITTÄMINEN JA ARKALUONTEISET TIEDOT

1 KANTELU

Kantelija arvosteli 14.11.2011 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjoituksessa sosiaalitoimen menettelyä toimeentulotukea koskevassa asiassa.

Kantelija kertoi, että sosiaalitoimi vaatii toimeentulotukea koskevassa asiassa asiakkaalta täydellisen pankin tiliotteen esittämistä. Kantelija piti menettelyä laittomana.

Kantelija kertoi vielä, että sosiaalitoimi vaatii asiakkaaltaan maksullisia tiliotteita toimeentulotukihakemuksen käsittelemiseksi. Kantelijan mielestä asiakkaalle aiheutunut maksu tulisi huomioida toimeentulotukipäätöksessä menona tai korvata muulla tavoin.

3 RATKAISU

3.1 Toimeentulotuen hakijan velvollisuus tietojen antamiseen

Toimeentulotukilain 17 §:n mukaan toimeentulotuen hakijan ja hänen perheenjäsenensä on annettava toimielimelle kaikki tiedossaan olevat toimeentulotukeen vaikuttavat välttämättömät tiedot.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (sosiaalihuollon asiakaslaki) 12 §:ssä on säädetty asiakkaalle velvollisuus antaa toimielimelle ne tiedot, joita tämä tarvitsee sosiaalihuollon järjestämisessä ja toteuttamisessa. Hallintolain 31 §:n mukaan viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot sekä selvitykset. Asianosaisen on esitettävä selvitystä vaatimuksensa perusteista. Asianosaisen on muutoinkin säännöksen mukaan myötävaikutettava vireille panemansa asian selvittämiseen.

3.1.1 Saatu selvitys ja arviointi

Sosiaalitoimen selvityksen mukaan ”Pankin kuukausitiliote on tieto, joka tulee aina liittää toi-

meentulotukihakemukseen. Tiliotteet pyydetään esittämään katkeamattomasti. Esitetyn asiakirjan tulee olla myös kokonainen ja muokkaamaton.”

Selvityksen mukaan ”Tiliotteista katsotaan asiakkaan tulotiedot ja lisäksi tiliotteella näkyvät maksumatiedot toimivat tositteena ja kuittina toimeentulotuessa hyväksyttävistä menoista. Tiliotteella näkyvän tulon maksajaa ei voi peittää, koska toimeentulotuen kannalta on merkitystä sillä, onko tulo esimerkiksi Kelan etuus, sukulaiselta saatu laina tai jonkin työnantajan maksama palkka.” Edelleen selvityksen mukaan ”Mikäli jokin tapahtumarivi on kokonaan peitetty, ei siitä käy ilmi, onko kyseessä tulo vai meno, millä on merkitystä toimeentulotuen määrittämisen kannalta.”

Selvityksen mukaan tiliotteet pyydetään esittämään kaikista asiakkaan pankkitileistä.

Selvityksen mukaan pankin maksullisista tiliotteista aiheutuvat kustannukset sisältyvät toimeentulotuen perusosaan.

Arvioin asiaa seuraavasti. Toimeentulotuki määrätään käytettävissä olevien tulojen ja varojen sekä huomioonotettavien menojen erotuksen perusteella. Toimeentulotukilain 11 ja 12 §:n mukaan toimeentulotukea myönnettäessä huomioonotetaan henkilön ja perheenjäsenten käytettävissä olevat tulot ja käytettävissä olevat varat erikseen lainkohdissa säädetyin poikkeuksin.

Toimeentulotuki on viimesijainen taloudellinen tuki, jota myönnetään vain, jos henkilöllä ei ole muita tuloja tai varoja käytettävissään. Pankin tiliotteet voivat siten olla toimeentulotuen määräämisen kannalta välttämättömiä tietoja hakijan mahdollisten rahavarojen selvittämiseksi. Sosiaaliviranomaisella on siten lähtökohtaisesti oikeus pyytää toimeentulotuen hakijaa esittämään hänen ja hänen perheenjäsentensä kaikkien pankkitilien tiliotteet. Tiliotteiden esittäminen varsin pitkältikin ajalta saattaa joissakin tapauksissa olla tarpeen toimeentulotuen tarpeen määräämiseksi.

Myös sosiaali- ja terveysministeriön toimeentulotukilain soveltajille tarkoitetussa oppaassa (STM oppaita 2007:11) todetaan, että toimeentulotukilain 17 §:n 1 momentissa tarkoitettuja toimeentulotukeen vaikuttavia välttämättömiä tietoja voivat olla muun muassa tulo- ja pankkitiliositteiden sisältämät tiedot.

Korostan, että toimeentulotuen hakijan on esitettävä asian käsittelemiseksi välttämättömät tiedot. Mikäli tuen hakija ei näin toimi tuen saanti voi viivästyä tai voi kokonaan estyä.

Sosiaali- ja terveystoimi on selvityksessään katsonut, että tuen hakijan tulee esittää pankkitiliotteet täydellisinä.

Tietosuojavaltuutettu on kuitenkin eräissä henkilötietolain soveltamista koskeneessa kannanotossaan (TSV 6.9.2012, dnro 982/45/2010) katsonut, että sosiaalitoimi voi toimeentulotukea myönnettäessä pyytää tiliotteiden asiakkaaltaan. Tiliotetta pyydetessä tulee tietosuojavaltuutetun kannanoton mukaan kuitenkin myös henkilöiden yksityisyyden suoja ottaa huomioon. Jos tiliote sisältää hyvin arkaluonteisia tietoja (esimerkiksi uskonnollisten yhdyskuntien ja poliittisten puolueiden jäsenmaksut), joilla ei ole merkitystä toimeentulotukea myönnettäessä, tulee tietosuojavaltuutetun kannanoton mukaan sellaiset tiedot voida peittää.

Totean, että mikäli asiakas on peittänyt pankkitiliotteestaan arkaluonteisiksi katsomiaan tietoja, joutuu viranhaltija arvioimaan sen, mikä merkitys näillä peitetyillä tiedoilla on toimeentulotukea

määrättäessä. Mikäli viranhaltija katsoo, että peitetyillä tiedoilla saattaa olla merkitystä päätöksenteossa, voi viranhaltija vaatia peitetyn tiedon ilmaisemista.

Sosiaalihuollon asiakkaan ensisijainen oikeusturvakeino on hakea muutosta häntä koskeviin päätöksiin päätökseen liitetyn muutoksenhakuohjauksen tai valitusosoituksen mukaisella tavalla. Sosiaalihuollon asiakkaalla on siten mahdollisuus saattaa kysymys vaadittujen selvitysten tarpeellisuudesta ja siitä tuleeko niihin myöntää erikseen toimeentulotukea, viime kädessä tuomioistuinten ratkaistavaksi.

- - -